

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α) Κόμμα Γ. Θεοτόκη: σελ. 92-93

«Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη ήταν πιο μετριοπαθές από τα άλλα δύο αντιβενιζελικά κόμματα (ραλλικό και Εθνικό) και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.»

β) Διχοτόμηση του χαρτονομίσματος: σελ. 50-51

«Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβει σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτατες συνέπειές της.»

γ) Επιτροπή Αποκαταστάσεως Πρόσφυγων (ΕΑΠ): σελ. 153

«Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923

ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η *Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ)*, με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση.»
σελ. 156 «Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.»

ΘΕΜΑ Α2

- α) Λάθος (σελ. 11)
- β) Σωστό (σελ. 62)
- γ) Λάθος (σελ. 105)
- δ) Σωστό (σελ. 133)
- ε) Σωστό (σελ. 220)

ΘΕΜΑ Β1

Β1. Σελ. 91-92

«Όσον αφορά τη δομή του βενιζελικού κόμματος, αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό προσωποπαγές. Ο Βενιζέλος, με ισχυρή θέση στο Κοινοβούλιο και μεγάλο κύρος, είχε τα πάντα υπό τον έλεγχο του, όπως και ο Τρικούπης. Οι σύνδεσμοι Φιλελευθέρων που είχαν ιδρυθεί δεν έπαιζαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματος και δεν διέφεραν σημαντικά από τις τοπικές ομάδες φίλων που σχημάτιζαν τα παραδοσιακά κόμματα. Το 1912 άρχισε να αναδιοργανώνεται το κόμμα, με την ίδρυση *Λέσχης Φιλελευθέρων* στην Αθήνα και σε ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες. Οι βενιζελικοί είχαν πλάσει στο νου τους ένα ιδεατό κόμμα, χωρίς τις μικρότητες και τις διχόνοιες της παλιάς πολιτικής ελίτ, όμως αυτό δεν είχε σχέση με την πραγματικότητα. Η ηγεσία έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και τοπικά συμφέροντα καθώς και αντιπαλότητες ανάμεσα σε στελέχη, όπως συνέβαινε και σε κάθε άλλο κόμμα.»

ΘΕΜΑ Β2

Σελ. 208

«Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Εξέδωσε πολύ γρήγορα νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή), ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα, οργάνωσε ταχυδρομική υπηρεσία και Χωροφυλακή με Ιταλούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς (καραμπινιέρους). Ιδιαίτερη ήταν η μέριμνα για την εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία. Αντιμετωπίστηκε το μεγάλο πρόβλημα της λέπρας, που είχε προσλάβει ενδημική μορφή στις πόλεις και τα χωριά της Κρήτης, με την οργάνωση του λεπροκομείου της Σπιναλόγκας (1903), ιδρύθηκαν πολλά σχολεία και διορίστηκαν δάσκαλοι.

Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.»

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α) σελ. 121

Αξίζει να δούμε αναλυτικότερα τη δημιουργία της Ερμούπολης στη Σύρο. Αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και ακμαίου προσφυγικού συνοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο οποίος βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Η περιοχή, που το 1825 πήρε το όνομα Ερμούπολη από τους πρόσφυγες οικιστές της, άρχισε να συγκεντρώνει από το 1821 έως το 1824 Έλληνες πρόσφυγες απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας: Μικρασιάτες, Ψαριανούς, Κρήτες και κυρίως Χίους.

Περισσότερες πληροφορίες σχετικά, αντλούμε από το κείμενο Α. Οι πρώτοι πρόσφυγες που έφτασαν στην έρημη ακτή της Σύρου ήταν οι Κυδωνιείς και ακολούθησαν οι Χίοι, οι Σμυρναίοι, οι Κρητικοί, οι Θεσσαλοί, οι Μακεδόνες και άλλοι. Η πανώλη που έπληξε την Τήνο προκάλεσε νέο κύμα προσφύγων.

Οι πρώτοι πρόσφυγες που κατέφυγαν στην Σύρο ήταν οι φτωχότεροι. Οι πιο ευκατάστατοι στην αρχή επέλεξαν τα Ιόνια νησιά ή την Ευρώπη μέχρις ότου έγινε αντιληπτή η σπουδαιότητα του λιμανιού της, οπότε άρχισαν να προσφεύγουν στο νησί και πλούσιοι ομογενείς. Άλλοι παράγοντες που συνέβαλαν στην επιλογή της Σύρου ήταν η συμφόρηση που είχε επέλθει στα γειτονικά νησιά, η θέση του λιμανιού και η ουδέτερη στάση που τηρούσε το νησί στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης και γι' αυτό προκλήθηκε η αθρόα προσέλευση. Οι ντόπιοι Σύριοι κατοικούσαν στην Άνω Σύρο, μακριά από την παραλία, στην οποία συγκεντρώθηκαν οι νεοφερμένοι. Σύντομα η αυξημένη προσέλευση προσφύγων προκάλεσε την επιφυλακτικότητα και, στη συνέχεια, τις αντιδράσεις των ντόπιων. Τα γεγονότα επιβεβαιώνονται και από το Κείμενο Α. Στην αρχή οι ντόπιοι αντιμετώπιζαν με καλοσύνη τους πρόσφυγες ενώ ταυτοχρόνως τηρούσαν επιφυλακτική στάση για να αποφύγουν την σύγκρουση με την ελληνική ή την τουρκική κυβέρνηση. Με την πάροδο του χρόνου όμως άρχισε να δυσφορούν κυρίως λόγω κτηματικών διαφορών. Οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε κτήματα καλλιεργημένα ή ακαλλιεργητα που ανήκαν στους ντόπιους γεγονός που οδήγησε σε σοβαρά επεισόδια μεταξύ τους.

Τη διάσταση υποδαύλιζε επιπλέον η διαφορά δόγματος μεταξύ των καθολικών ντόπιων και των ορθόδοξων προσφύγων. Όπως προκύπτει από το κείμενο αναζωπυρώθηκαν αντιθέσεις που οφείλονταν στην αμφίρροπή στάση των καθολικών στην αρχή της ελληνικής επανάστασης από τη μια αλλά και στη θρησκευτική διαίρεση των κατοίκων από την άλλη.

β) σελ. 20-21

Στο ελληνικό κράτος, στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν, αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό απ' αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο

κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου -όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. Πιο αναλυτική αναφορά γίνεται στο παράθεμα (Κείμενο Β). Η Σύρος βρίσκεται στο σταυροδρόμι των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη ή τη Μαύρη Θάλασσα με τα λιμάνια της δυτικής Μεσογείου. Ένας επιπλέον σημαντικότερος παράγοντας που συνετέλεσε στην ανάδειξη της Σύρου ήταν το δόγμα των κατοίκων της Άνω Σύρου. Ήταν καθολικοί και αυτό εξασφάλισε την γαλλική προστασία κατά τη διάρκεια της έναρξης της Επανάστασης. Έτσι, η Σύρος έγινε το σημαντικότερο κέντρο εμπορίου του Αρχιπελάγους

[Στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.]

ΘΕΜΑ Δ1

α) σελ. 250

Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο οποίος από τη Μασσαλία με διαδοχικά υπομνήματα ενημέρωνε τις συμμαχικές δυνάμεις για την τραγική κατάσταση που επικρατούσε στον Πόντο. Το κείμενο Α επισημαίνει πως ο Κωνσταντινίδης δραστηριοποιήθηκε έντονα και χωρίς χρονοτριβή, επειδή και οι νικήτριες Δυνάμεις του πολέμου είχαν δεσμευτεί προπολεμικά να εφαρμόσουν την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών και επειδή η Ελλάδα βρισκόταν στην πλευρά των νικητών του Μεγάλου πολέμου με ηττημένη την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ο ίδιος επίσης τύπωσε και κυκλοφόρησε χάρτη που όριζε τα σύνορα της προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας. Αυτό το χάρτη τύπωσε και σε απλό σχήμα ταχυδρομικού δελτίου (καρτ-ποστάλ) με γραπτό κείμενο στα γαλλικά: «*Πολίτες του Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματά σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία*»

Η ρωσική επανάσταση ξεσήκωσε τους Έλληνες του Πόντου για το δικό τους εθνικό αγώνα, ενώ στο πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918, ο ίδιος ο Κ. Κωνσταντινίδης, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Α. Τρότσκι, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης. Πράγματι, το κείμενο Α επιβεβαιώνει τη σύγκληση του Α' Παγκόσμιου Πανποντιακού Συνεδρίου στη Μασσαλία στις 22 Ιανουαρίου / 4 Φεβρουαρίου 1918. Το ίδιο κείμενο προσθέτει πως οποιαδήποτε άλλη καθυστέρηση της έναρξης του συνεδρίου αύξανε τον κίνδυνο να ταφεί το Ποντιακό ζήτημα στον τελικό διακανονισμό των Δυνάμεων για τα εκκρεμή πολεμικά ζητήματα.

β) σελ 250-251

Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων. Στο συνέδριο Ειρήνης όμως στο Παρίσι, που άρχισε το Δεκέμβριο του 1918, ο Ελ. Βενιζέλος πείστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις και δεν συμπεριέλαβε τον Πόντο στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων.

Προς επίρρωση των γεγονότων το κείμενο Β επισημαίνει πως ο Βενιζέλος αναλύοντας τις εθνικές διεκδικήσεις στο συνέδριο του Παρισιού στις 17/30 Δεκεμβρίου 1918 απέφυγε να θέσει Ποντιακό Ζήτημα. Οι λόγοι που υπαγόρευαν τη στάση αυτή του Βενιζέλου, σύμφωνα με το κείμενο Β, ήταν αντικειμενικοί και κυρίως είχαν να κάνουν με τη γεωγραφική θέση του Πόντου, μακριά δηλαδή από τις υπόλοιπες περιοχές με πυκνό ελληνικό πληθυσμό. Επιπλέον, ακόμα κι αν η Ελλάδα εξασφάλιζε τη συγκατάθεση των Δυνάμεων, δε θα ήταν δυνατόν να επέμβει στρατιωτικά στη περιοχή με δεδομένο πως δε θα μπορούσε να επιβληθεί με τα όπλα. Απ' την άλλη, υπήρχαν σοβαρές αμφιβολίες για τη δυνατότητα των Ποντίων να αντιμετωπίσουν την τουρκική πίεση στην περιοχή. Για όλους αυτούς τους λόγους απέρριψε τη λύση ίδρυσης ανεξάρτητου Ποντιακού κράτους.

Παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Πόντου, συμφώνησε να παραχωρηθεί η περιοχή στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία.

Το κείμενο Β πιστοποιεί τη θέση αυτή του Βενιζέλου και συμπληρώνει πως ο ίδιος έθετε το επιχείρημα πως αυτή θα ήταν η καλύτερη λύση, αφού οι Έλληνες θα απολάμβαναν πλήρη ισονομία και ισοπολιτεία με στόχο και την διασφάλιση της συνεχούς παρουσίας τους στην περιοχή και φυσικά της προόδου και ευημερίας του Ποντιακού λαού. Το κείμενο Γ προσθέτει πως ο Βενιζέλος αναπτύσσοντας στις αρχές Φεβρουαρίου 1919 στο Ανώτατο Συμβούλιο τις ελληνικές διεκδικήσεις, φάνηκε αντίθετος στη λύση της Ποντιακής Δημοκρατίας, υποστηρίζοντας την ένταξη της Τραπεζούντας στο Αρμενικό κράτος.

Η πρόταση του Ελ. Βενιζέλου προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση στους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι στα διάφορα συνέδρια που πραγματοποιήσαν στο Μπακού, στο Κρασνοντάρ, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης. Πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τότε τηλεγραφήματα στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό.

Στο Κείμενο Γ γίνεται εμφανής η αντίδραση των Ποντίων, προσθέτοντας πως είχε τη μορφή υπομνημάτων από την Κωνσταντινούπολη προς τους αρμοστές των Δυνάμεων, που για μία ακόμα φορά επαναλάμβαναν το αίτημα της ένωσης με την Ελλάδα ή της δημιουργίας «Ελληνικής Δημοκρατίας του Πόντου»

Τον Απρίλιο του 1919 ο μητροπολίτης Χρύσανθος. Μετά τη διεξοδική ενημέρωση που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός από τον Χρύσανθο, για το Ποντιακό Ζήτημα, αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων και έδωσε την έγκρισή του στο μητροπολίτη να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη.

**Επιμέλεια: Σκάνια Αθηνά
Τσιαντόπουλος Άρης**